

Інна ШЕВЧУК¹

ВПЛИВ ЗАПУСКУ ГАЗОПРОВОДУ «ПІВНІЧНИЙ ПОТІК-2» НА ПОЛІТИЧНУ СИТУАЦІЮ В ЄС ТА УКРАЇНІ

Встановлено, що наявність паливно-енергетичних ресурсів стає інструментом владного впливу на міжнародній арені. Під час дослідження зазначеної проблематики було встановлено суттєвий вплив російського капіталу та спільних проектів на процеси формування та прийняття зовнішньополітичних рішень, зміни вектора зовнішньої державної політики за лобювання інтересів Росією. Доведено, що держава-експортер вибудовує свою зовнішню політику з позиції сили та захищає національні інтереси через стратегічні та тактичні маніпуляції (регуляція цін на ринках енергоносіїв в інтересах країн-партнерів; створення умов для штучного дефіциту; використання енергетичної залежності країн-імпортерів для лобювання інтересів у зовнішній політиці або примушування до стратегічно невигідних союзів). Проаналізовано політичні передумови та специфіку позиціонування США, країн-членів ЄС та України в умовах будівництва та введення в експлуатацію газопроводу «Північний потік-2», встановлено можливий вплив на стан європейської безпеки й наслідки для України. Окреслено стратегію поведінки та державну політику прихильників та опонентів у рамках реалізації проекту. Встановлено, що підтримка запуску газопроводу Німеччиною як ключового гравця ЄС, особливо під час воєнних дій на території України, може призвести до зміни позицій у форматі функціонування альянсу. Визначено наслідки запуску проекту «Північний потік-2»

¹ докторка наук з державного управління, доцентка, завідувачка науково-дослідної частини, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, innashevchuk555@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9062-8907>.

для України, зокрема наголошено, що для України запуск газопроводу «Північний потік–2» є прямою загрозою національним інтересам та цілісності державних кордонів, оскільки виклики та загрози несуть як економічний (блокування поставок газу, обмеження обсягів транзиту газу через територію України), так і геополітичний характер (перебуваючи на перетині сфер впливу ЄС і НАТО, Україна має балансувати й коригувати вектор зовнішньої політики).

Ключові слова: енергетична залежність держави, лобювання інтересів, «Північний потік–2», транзит природного газу.

Відчутний економічний вплив Російської Федерації (далі — РФ) на країни Східної та Центральної Європи базується на домінантній позиції у стратегічних галузях економік цих країн. У цьому контексті ключовим сектором економіки країни виступає енергетичний як інструмент впливу та балансу сил і позицій на міжнародній арені. Активізація гібридних загроз у зв'язку із посиленням глобалізаційних процесів та зміна динаміки впливу РФ на європейські країни, в тому числі із врахуванням військової агресії проти України, потребує комплексного дослідження обраної теми.

Враховуючи актуальність та важливість питання можливого запуску газопроводу «Північний потік–2» під час осінньо-зимового опалювального сезону 2022 року, різні аспекти проблематики, перспективи як для України, так і країн ЄС досліджувалися вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: А. С. Ільєнком, Л. Ю. Питльованою, В. В. Резніковим, Р. Аланом, У. Андреасом та іншими.

Мета — проаналізувати політичні інтереси країн-прихильників та антагоністів запуску газопроводу «Північний потік–2» та визначити шляхи можливої зміни формату співпраці на європейському енергетичному ринку.

Рівень енергетичної залежності країни визначається її позицією в енергетичному трикутнику «держава — імпортер — експортер» та здатності впливати на геополітичну й політичну ситуацію на міжнародній арені. Позиція «держава-експортер» дає можливість будувати відносини з позиції сили й захищати національні інтереси через стратегічні та тактичні маніпуляції, зокрема регуляцію цін на ринках енергоносіїв у інтересах країн-партнерів; створення умов для штучного дефіциту; використання енергетичної залежності країн-імпортерів для лобювання інтересів у зовнішній політиці або примушування до стратегічно не вигідних союзів. Тобто енергетичний фактор стає вагомим інструментом владного впливу під час формування геополітичної архітектури світової спільноти.

РФ, маючи значні поклади корисних копалин, особливо газу й нафти, прагне домінувати на міжнародних енергетичних ринках і використовувати енергоносії як аргумент у зовнішній політиці. Державне підприємство «Газпром» наразі є одним із ключових стратегічних інструментів впливу на країн Європи. Тривалий імпорт країн ЄС нафти і газу з РФ спричинив стійку залежність від імпорту «блакитного палива» й становив 40 % від загального експорту газу [1]. Уразливість країн ЄС до коливань цін на

енергоресурси й потенційні загрози припинення постачання нафти і газу дали змогу країні-агресору реалізовувати власні геополітичні інтереси в енергетичній сфері шляхом шантажу. Крім того, вплив на функціонування секторальних ринків і лобіювання власних інтересів дає змогу РФ маніпулювати та використовувати прогалини в економічних та політичних системах інших держав задля отримання неправомірної вигоди та відвертого втручання у процес формування й реалізації державної політики таких держав. Присутність значної частки російського капіталу в європейських країнах (Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Франція та Республіка Італія) конвертує механізм співпраці у формат економічного лобізму.

Військові дії на території України, сучасний стан політико-економічних відносин та глобалізаційні виклики вимагають від держав своєчасного реагування та стратегічно виваженої політики. Саме тому і Федеративна Республіка Німеччина, і Республіка Франція, перебуваючи під пильним поглядом членів міжнародної спільноти, вимушені дотримуватися дещо суперечливих білатеральних відносин, зокрема держави, поряд із заохоченням ділової співпраці, змушені дотримуватися відносно жорсткої лінії поведінки та запроваджувати санкції щодо РФ. Характер суперечностей між державами загострюється в умовах військової агресії останньої щодо України та актуалізації запуску газопроводу «Північний потік–2» для країн ЄС.

Враховуючи те, що «Північний потік–2» є політико-економічним проектом як морський магістральний газопровід від узбережжя РФ до Федеративної Республіки Німеччини дном Балтійського моря (паралельно газопроводу «Північний потік–1», введеного в експлуатацію у 2011–2012 рр.) протяжністю 1 230 км (рис. 1), то сьогодні саме Федеративна Республіка Німеччина визначатиме умови транзиту природного газу в інші європейській країни.

**Рис. 1. Траєкторія газопроводів «Північний потік»
та «Північний потік–2»**

Примітка: джерело [2].

Серед противників будівництва та запуску газопроводу «Північний потік–2» були США, Естонська Республіка, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Польща, Чеська Республіка, Словацька Республіка, Угорщина, Румунія, Республіка Хорватія та Україна, акцентуючи увагу на переважанні геополітичного характеру проекту та появі передумов загроз енергетичній безпеці країн [3], відвертого лобіювання власних інтересів РФ й дестабілізації європейського енергетичного ринку.

США й надалі займає позицію антагоніста запуску «Північний потік–2». На підтвердження цієї позиції під час Мюнхенської безпекової конференції 2019 року віцепрезидент США М. Пенс висловив категоричну публічну позицію Білого дому щодо відкритого протистояння будівництву газопроводу «Північний потік–2». Л. Ю. Питльована відзначає подальшу активну протидію США щодо запуску «Північний потік–2», наводячи низку аргументів на підтримку такої позиції, зокрема те, що «газопровід дезінтегрує Європейський Союз; протиставляє інтереси країн Західної та Східної Європи; вносить розкол у лави країн НАТО; робить Німеччину енергетичною заручницею Кремля; створює екологічні ризики; є інструментом гібридної війни РФ проти країн Заходу та України [4, с. 149]. Підтвердженням цього було схвалення державного оборонного бюджету США на 2020 рік, де передбачались санкції для суб'єктів господарювання, що були залучені до будівництва зазначеного газопроводу. Проте компанія Nord Stream 2 AG (засновник — ПАТ «Газпром») до санкційного списку так і не потрапила.

Враховуючи міжнародні санкції та суттєве послаблення співпраці, наявність значного німецького капіталу на російському ринку дає змогу застосовувати засоби тиску РФ щодо Федеративної Республіки Німеччини з метою перегляду розміру санкцій. Водночас питання запуску «Північний потік–2» є в пріоритеті для Федеративної Республіки Німеччини, оскільки дасть змогу посилити її роль як транзитної країни в транспортуванні російського газу та отримати статус «енергетичного хабу». Це, зі свого боку, дало б змогу отримати надприбутки й додаткові надходження до бюджету країни, що слугуватиме передумовою лобіювання запуску вищезгаданого газопроводу. Варто нагадати, що на Мюнхенській безпековій конференції у 2019 році А. Меркель відзначила, що «молекули російського газу залишаться молекулами російського газу, незалежно від того, чи він надходить через Україну, чи Балтійське море» [5]. Таким чином, запуск газопроводу «Північний потік–2» дестабілізує транзитні маршрути через територію України і Федеративна Республіка Німеччина отримає вагомий вплив на енергетичному та інших ринках Західної Європи. Водночас вважаємо, що превалювання партнерських відносин з РФ й представлення газопроводу «Північний потік–2» як стратегічного інтересу в довгостроковій перспективі спричинить втрату довіри країн-союзників.

Діяльність асоціації «Франко-російський діалог» сприяє тісній співпраці Республіки Франції з РФ в політичному, економічному та культурному напрямках, що підтверджується виступами щодо введення санкцій проти останньої та підтримку російської політики на тимчасово окупованому Кримському півострові. Представники влади та політикуму країни

також неодноразово висловлювали позицію щодо необхідності налагодження стратегічного діалогу та перегляду режиму санкцій.

Запуск газопроводу «Північний потік-2» є прямою загрозою національним інтересам та цілісності державних кордонів України, оскільки виклики та загрози несуть як економічний (блокування поставок газу, обмеження обсягів транзиту газу через територію України), так і геополітичний характер (перебуваючи на перетині сфер впливу ЄС і НАТО Україна має балансувати й коригувати вектор зовнішньої політики). Із запуском вищезгаданого газопроводу РФ мала на меті усунути Україну із транзитної системи російського газу й використовувати це як стратегічний важіль впливу на міжнародні відносини та партнерство країн ЄС та України [6]. Крім того, країна-агресор неодноразово позиціонувала нашу державу як ненадійного партнера й реалізовувала так звані «газові війни» у 2009 (будівництво «Північного потоку-1») та 2014 (початок будівництва «Північного потоку-2») роках з метою усунення України від транзиту газу та участі у проєктах газопостачання. Варто наголосити, що політико-економічна війна загострилася після запуску газопроводу «Північний потік» у 2012 році [7, с. 79]. РФ, розбудовуючи цивільну інфраструктуру на територіях інших держав, розширювала військову присутність. Так, будівництво кримського мосту й газопроводу «Турецький потік» 25 листопада 2018 року призвело до атаки російським флотом українських кораблів. Тому енергетичний важіль РФ може легко застосувати для військової експансії. Запуск газопроводу може підвищити ризик кібератак на газопроводи країн-імпортерів газу, що може загрожувати стабільним поставкам російського газу до країн ЄС [8, с. 55].

У 2019 році під час засідання Нормандської четвірки питання транзиту газу через Україну знову було використано як важіль впливу РФ у переговорному процесі як «політичну зброю». Відповідно до нормативно-правової бази Енергетичного співтовариства, членом якого є Україна, варто ініціювати перегляд газових проєктів на основі договірних домовленостей на предмет дотримання законодавства ЄС у визначеній сфері [9].

Запуск газопроводу «Північний потік-2» наразі є одним із найсуперечливіших, оскільки конфронтація країн-членів світової спільноти щодо підтримки України в умовах нападу країни-агресора розділяє ключових світових гравців на два табори — противників та прихильників. Враховуючи військовий напад РФ на Україну 24 лютого 2022 року, питання транзиту енергетичних ресурсів набуло нової актуальності у зв'язку із реформатування стратегії поведінки країн-членів ЄС, США та сусідніх України держав. Саме підтримка або засудження дій РФ, в тому числі щодо України, сприяли повторному перегляду питання необхідності запуску «Північний потік-2» окремими країнами. Варто наголосити, що вартість транзиту газу через «Північний потік-2» буде вищою, ніж через трубопровід України що, безперечно, негативним чином відзначатиметься на економічному ефекті від проєкту [10].

Країни-члени ЄС, враховуючи політико-економічну ситуацію в Європі й можливий тиск з боку РФ у переговорному процесі щодо цін на енер-

гоносії, державну політику зорієнтували в напрямку диверсифікації джерел енергопостачання. А. С. Ілєнко стверджував, що будівництво й запуск газопроводу «Північний потік–2» «вступає в конфлікт зі стратегією Енергетичного союзу ЄС. У концепції енергетичного союзу 2015 року Єврокомісія стверджувала, що ЄС повинен диверсифікувати поставки газу і підвищити стійкість до збоїв, обмежуючи залежність від домінантних постачальників і знаходячи альтернативні джерела» [11, с. 79]. Саме тому призупинення сертифікації «Північний потік–2» не зможе суттєво вплинути на забезпечення країн енергетичними ресурсами, оскільки наразі немає держав, які залежні від єдиного джерела постання енергії, а тому домовленість про солідарне постання енергоносіїв може бути переглянута й переформатована відповідно до викликів та загроз міжнародного ринку енергоносіїв та політико-економічної ситуації у світі (рис. 2).

Газопроводи з Росії до Європи

Схема на лютий 2022 року

Рис. 2. Схема газопроводів з РФ до Європи

Примітка: джерело [12].

На нашу думку, можливий запуск «Північний потік–2» лише значно послабить позицію Федеративної Республіки Німеччини у складі, пропри те, що ключові посади в інституціях ЄС все ж займають німці, тому підтримка країни-агресора завершиться стратегічними прорахунками, що призведе до розколу в ЄС і переформатування позицій країн-членів альянсу. Також недостатньо уваги приділено загрози «Північний потік–2» навколишньому середовищу через неконтрольовані витoki шкідливих речовин та

потенційну загрозу пошкодження захоронень ядерної зброї на дні Балтійського моря, фауні та флорі морської акваторії (в тому числі осадові шлейфи, підводний шум, викиди метану в атмосферу тощо).

Враховуючи, що будівництво газопроводу «Північний потік-2» розпочалось після тимчасової окупації РФ Кримського півострову, реалії сьогодення потребують перегляду пріоритетів у зовнішній політиці низки держав, які мають економічні відносини з Україною. Демонтаж газопроводу є єдиним варіантом вирішення питання «Північний потік-2» як для України, так і для країн Європи, оскільки проект наразі є інструментом політичних маніпуляцій на енергетичному ринку.

Зростання попиту на газ після початку пандемії та штучне зменшення обсягів поставок Газпромом спричинили ситуацію неповної заповненості газових сховищ країн ЄС і неготовності до опалювального сезону 2022–2023, що є передумовами постійного лобювання запуску «Північний потік-2» на певний час. Запуск газопроводу й відновлення поставок газу з РФ до країн ЄС посилять енергетичну залежність від імпорту блакитного палива й призведе до дисбалансу пріоритетів європейської спільноти щодо України. Альтернативою в ситуації, що склалась, є транзит і зберігання газу через територію України, оскільки наявна газотранспортна система та сховища для зберігання газу можуть бути використані як тимчасові платформи для зберігання блакитного палива. Варто наголосити, що наразі газотранспортна система перебуває у стані капітального будівництва й заплановано будівництво нових компресорних станцій. Такий крок применшить роль РФ в європейській енергетичній системі та не порушить формат цілісної архітектури європейської безпеки. Для України в цьому питанні ключовий пріоритет — «газова дипломатія» в частині перспектив транспортування суміші газу і водню.

Використання енергетичних ресурсів як політичної зброї перетворили газопровід «Північний потік-2» на так звану «скриньку Пандори», наслідки якої в перспективі важко спрогнозувати як для прихильників, так і супротивників такого проекту. Позиція окремих країн щодо запуску «Північний потік-2» засвідчила про пріоритет національних економічних інтересів над стратегічними союзницькими, що дало змогу зрозуміти про превалювання отримання економічної вигоди над потенційними екологічними катастрофами. Неоднозначна позиція окремих країн ЄС в умовах перспективи газової кризи під час опалювального сезону. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні наслідків введення в експлуатацію газопроводу й аналізу еколого-економічних витрат як для України, так і держав-членів ЄС.

Список використаних джерел

1. EU imports of energy products — recent developments. 2020. *Eurostat*. URL: <https://bit.ly/3KA2OzR>.
2. *Сцинов В.* «Північний потік-2»: вчасне завершення проекту залежить від Данії (30.10.2019). *Deutsche Welle*. URL: <https://bit.ly/3TwRxUQ>.
3. *Sytas A.* EU leaders sign letter objecting to Nord Stream-2 gas link (16.03.2016). *Reuters*. URL: <https://reut.rs/3AzGQbI>.

4. *Питльована Л. Ю.* США і «Північний потік–2» у сучасній політичній карикатурі. *Військово-науковий вісник*. 2019. Вип. 32. С. 135–156. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL: <https://bit.ly/3V9NBCF>.
5. Меркель: Європа не має права розривати відносини з Росією (16.02.2019). *BBC Україна*. URL: <https://bbc.in/3czVHuK>.
6. *Кравченко О. С.* «Північний потік–2» як механізм економічного впливу РФ на політику держав Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2020. № 12. С. 50–58.
7. *Umland A.* Germany's Russia Policy in Light of the Ukraine Conflict: Interdependence Theory and Ostpolitik. *Orbis*. 2022. Vol. 66, Issue 1. Pp. 78–94. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2021.11.007>.
8. *Резніков В. В., Супрунець С. С.* «Північний потік–2»: перспектива будівництва та наслідки для України. *Сучасні проблеми та механізми регулювання міжнародних економічних відносин* : зб. тез конф. (м. Київ, жовтень 2018 року). Київ, 2018. С. 10–14.
9. *Райлі А.* Північний потік 2. Аналіз законодавства та політики. Доповідь аналітичного центру CEPS (№ 151, листопад 2016 р.). *DiXi Group*. URL: <https://bit.ly/3CKgLJq>.
10. *Zaslavskiy I.* The Kremlin's Gas Games in Europe: Implications for policy makers (24.05.2017). *Atlantic Council*. URL: <https://bit.ly/3CGbN0j>.
11. *Львенко А. С.* Проблеми і перспективи державної енергетичної безпеки в контексті відкриття газопроводу «Північний потік–2». *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 76–80.
12. Німеччина зупиняє запуск «Північного потоку–2» — Шольц (22.02.2022). *BBC*. URL: <https://bbc.in/3KwxIcc>.

Надійшла до редакції 12.07.2022
Рекомендовано до друку 24.08.2022

Inna SHEVCHUK

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

The Impact of the Launch of the Nord Stream 2 Gas Pipeline on the Political Situation in the EU and Ukraine

The article establishes that the availability of fuel and energy resources becomes a tool of powerful influence in the international arena. When researching the mentioned problems, the significant influence of Russian capital and joint projects on the processes of formation and adoption of foreign policy decisions, changes in the vector of foreign state policy in lobbying interests by Russia is shown. The work proves that the exporting state builds its foreign policy from a position of strength and protects national interests through strategic and tactical manipulations (regulation of energy market prices in the interests of partner countries; creation of conditions for artificial deficit; use of energy dependence of importing countries for lobbying interests in foreign policy or coercion into strategically disadvantageous alliances). The political prerequisites and specifics of the positioning of the USA, EU member states and Ukraine in terms of the construction and commissioning of the Nord Stream 2 gas pipeline are analysed, the possible impact on the state of European security and the consequences for Ukraine are determined. The behaviour strategy and state policy of supporters and opponents within the framework of project implementation are outlined. It is established that support for the launch of the gas pipeline by Germany, as a key player of the EU, especially during military operations on the territory of Ukraine, may lead to a change in positions in the format of

the alliance's functioning. In Ukraine, the launch of the Nord Stream-2 gas pipeline is a direct threat to national interests and the integrity of state borders, as the challenges and threats are both economic (blocking gas supplies, limiting the volume of gas transit through the territory of U kraine) and geopolitical in nature (being at the intersection of spheres of influence EU and NATO Ukraine must balance and adjust the vector of foreign policy).

Keywords: *energy dependence of state, lobbying of interests, Nord Stream 2 gas pipeline, natural gas transit.*